

Halina Sobocka*

AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA KOBIET
W REJONIE ZESPOŁU GÓRNICZO-ENERGETYCZNEGO "BEŁCHATÓW"

1. Uwagi wstępne

Opracowanie jest próbą przedstawienia problematyki z zakresu aktywizacji zawodowej kobiet w rejonie Zespołu Górniczo-Energetycznego ZGE "Bełchatów"¹. Wzrost poziomu aktywności zawodowej i podejmowanie pracy zawodowej przez kobiety w wieku zdolności do pracy następował w Polsce od chwili zakończenia II wojny światowej. Ewolucja form aktywności zawodowej kobiet wiąże się przede wszystkim z przeobrażeniami struktury społeczno-gospodarczej społeczeństwa. Z kolei jest ona wynikiem rozwoju uprzemysłowienia, a także urbanizacji.

Zagadnienie aktywizacji zawodowej kobiet w rejonach uprzemysławianych, jako odrębny problem, nie było dotąd przedmiotem większych rozpraw naukowych. Jest to spowodowane ogólnym podobieństwem zmian, jakie zachodzą w omawianej problematyce, w całej gospodarce narodowej, jak i rejonach podlegających intensywnym procesom industrializacji. Istnieją jednak w rejonie uprzemysławianym pewne specyficzne procesy, które implikują konieczność podjęcia badań w tym zakresie. Poza bowiem ogólnogosp-

* Mgr, starszy asystent w Zakładzie Planowania i Polityki Ekonomicznej Instytutu Polityki Regionalnej UŁ.

¹ Rejon ZGE obejmuje: 1) miasto Bełchatów, 2) gminy: Bełchatów, Kamieńsk, Wola Krzysztoporska, Rząśnia, Sulmierzyce, Szczerców, Kluki, Kleszczów i Grocholice. Niektórzy przyjmują w rozważaniach jednostki administracyjne Bełchatów i Grocholice łącznie. Por. J. Szarkowski, Problematyka gospodarki wodnej Bełchatowskiego Okręgu Przemysłowego, [w:] Studia regionalne, t. I(VI), Piotrków Trybunalski 1977, s. 79.

podarczymi czynnikami powodującymi aktywizację zasobów siły roboczej kobiet, takimi jak:

- umacnianie się socjalistycznych stosunków społecznych;
- potrzeby rynku pracy;
- rozwój instytucji opieki nad dziećmi i innych urządzeń socjalnych;
- zmiany indywidualnych cech kobiet i rodzin, np. zmniejszanie liczby dzieci, wzrost poziomu wykształcenia, zmiana ideologii rodzinnej kobiet;
- aspiracje zawodowe i społeczne kobiet², i inne.

Wynikają one z faktu istnienia w większości rejonów uprzemysławianych nadwyżek siły roboczej, przede wszystkim w rolnictwie. Zatrudnienie nie zagospodarowanej siły roboczej nie tylko męskiej, ale także kobiecej poza rolnictwem, powoduje następujące konsekwencje:

- zwiększenie liczby zatrudnionych kobiet w gospodarstwach rolnych,
- dopływ niewykwalifikowanej kobiecej siły roboczej do przemysłu i szeroko pojętego sektora usług³.

Te dwa aspekty występują już w pierwszej fazie powstawania nowego rejonu intensywnej industrializacji. Powodują one m. in. tworzenie się tzw. spirali aktywizacji kobiet⁴, która polega na konieczności rozbudowy infrastruktury przede wszystkim społecznej. Zatrudnienie uzyskują w niej głównie kobiety w związku ze zwiększającą się liczbą kobiet podejmujących pracę w przemyśle i budownictwie.

Nasilenie tego procesu występuje w rejonach uprzemysławia-

² A. K u r z y n o w s k i, Praca kobiet zamężnych a przeobrażenia w rodzinie i strukturze społeczno-zawodowej, "Zeszyty Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN" 1977, nr 6, s. 7. Zob. też K. K n y c h a ł a, Zatrudnienie kobiet w Polsce Ludowej w latach 1955-1974, Warszawa-Poznań 1978, s. 17-19; J. F l o r c z a k-B y w a l e c, Wykorzystanie zasobów kobiecej siły roboczej w Łodzi (lata 1960-1970), "Zeszyty Naukowe UŁ" 1978, S. III, z. 15, s. 47.

³ K n y c h a ł a, op. cit., s. 42, 68-169; Z. K a ź m i e r c z a k, Wyniki badań we Włocławku. Pośrednictwo pracy dla kobiet (wyniki badań w wybranych ośrodkach terenowych), "Zeszyty Naukowe UŁ" 1978, S. III, z. 29, s. 93 i n.

⁴ A. R a j k i e w i c z, Z badań nad czynnikiem ludzkim w Płocku, "Zeszyty Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN" 1976, nr 63, s. 14.

nych w fazie kończenia prac inwestycyjnych, kiedy natężeniu ulega zjawisko zwane łączeniem rodzin. Proces ten nazywany jest również często migracją towarzyszącą. Szczególne znaczenie przypisuje się temu zagadnieniu ze względu na występującą w pierwszym etapie industrializacji dużą imigrację mężczyzn, których rodziny przybywają w okresie późniejszym. Spowodowane jest to otrzymaniem przez zatrudnionych w rejonie mężczyzn mieszkań oraz zwiększeniem możliwości zrealizowania potrzeb socjalno-bytowych.

Kierunki oraz charakter powyższych zmian zilustrowano na przykładzie rejonu Bełchatowa⁵. Wybór terenów objętych analizą, został podyktowany z jednej strony dostępnością materiałów statystycznych, z drugiej zaś - koniecznością wyeliminowania wpływu na zmiany strukturalne dużego i uprzemysłowionego miasta, jakim jest Piotrków Tryb. wraz z gminą.

Przy opracowaniu tego tematu korzystano przede wszystkim z materiałów statystycznych za lata 1970-1975, a więc z początkowych lat inwestowania na tych terenach. Ponadto zmiany strukturalne zostały pokazane w podziale na miasto i gminy rejonu ZGE, co pozwoliło uchwycić różnice w dynamice rozwoju ludności.

2. Zagadnienia demograficzne

W 1970 r. ogólna liczba ludności w rejonie Bełchatowa wynosiła 67 tys. osób - w tym kobiet 35,1 tys. Na koniec 1974 r. osiągnęła 66,5 tys. - w tym kobiet 34,9 tys., a więc nastąpiło zmniejszenie ogólnej liczby ludności o ok. 0,5 tys. osób (0,8%) w tym kobiet o 0,2 tys.

W mieście Bełchatowie, w okresie czterech lat liczba ludności zwiększyła się o 1,1 tys. osób (ok. 12%), osiągając na koniec 1974 r. 10,3 tys. wobec 9,2 tys. w 1970 r. Zwiększyła się również liczba kobiet o ok. 0,5 tys., osiągając w 1974 r. 5,4 tys. wobec 4,9 tys. w 1974 r. Natomiast w gminach obserwuje się systematycznie zmniejszanie liczby ludności. Ogółem w okresie

⁵ W opracowaniu używać będziemy zamiennie określeń rejon ZGE oraz rejon Bełchatowa.

czterech lat ludność zamieszkała w gminach rejonu bełchatowskiego zmniejszyła się o 1,6 tys. osób (2,8%), w tym kobiet o 0,7 tys.⁶ Na takie ukształtowanie się liczby ludności w tym okresie miały niewątpliwie wpływ dwa czynniki:

- zmiany w strukturze agrarnej wsi związane z rozpoczynającymi się inwestycjami (likwidowanie gospodarstw rolnych i osiedlanie się na innych terenach),

- ciążenie ludności wiejskiej do dużych ośrodków miejskich (tendencja ogólnokrajowa).

W efekcie, udział kobiet w ogólnej liczbie ludności gmin wzrósł, natomiast w mieście zmniejszył się (tab. 1). Według danych statystycznych w Bełchatowie, w okresie czterech lat tempo przyrostu liczby mężczyzn było szybsze niż liczby kobiet. Wpływ na taki stan rzeczy miał niewątpliwie typ budowanej inwestycji, a co za tym idzie osiedlanie się mężczyzn głównie w mieście, gdzie została rozbudowana baza socjalna. Znaczny napływ mężczyzn do Bełchatowa nie przyczynił się jednak do zmniejszenia wskaźnika feminizacji. W latach 1970-1974 na 100 mężczyzn przypadało 112-113 kobiet. Natomiast na terenach ZGE na 100 mężczyzn przypadało w 1970 r. 110 kobiet, a w 1974 r. - 111. Wskaźniki te zmalały jednak w porównaniu do 1950 r., kiedy to na 100 mężczyzn przypadało 116 kobiet. Według prognoz demograficznych przewiduje się dalsze ich zmniejszenie się i w 1980 r. na 100 mężczyzn przypadać będzie 99 kobiet.

W gminach należących do rejonu bełchatowskiego wskaźnik feminizacji był nieco niższy od przeciętnego wskaźnika dla całego rejonu i wynosił w 1970 r. - 109, a w 1974 r. - 110 kobiet na 100 mężczyzn. Jest to jednocześnie zjawisko charakterystyczne dla całego województwa piotrkowskiego⁷. Co może być przyczyną występowania tego typu tendencji? Poza wymienionymi wyżej,

⁶ Procentowy udział kobiet w ogólnej liczbie ludności rejonu uprzemysławianego w 1974 r. wynosił ponad 52% (gminy - 52,5%, Bełchatów - 52,4%). W tym samym czasie w całym województwie piotrkowskim kobiety stanowiły 51,8% ogółu ludności. W miastach województwa piotrkowskiego kobiety stanowiły 52,8%, natomiast w gminach - 51,3%.

⁷ W roku 1974 w województwie piotrkowskim na 100 mężczyzn przypadało 108 kobiet, analogicznie: miasta - 112 kobiet, gminy - 105 kobiet na 100 mężczyzn.

T a b e l a 1

Ludność w rejonie ZGE "Bełchatów"

Miejsce zamieszkania	Lata						Przyrost lub spadek w latach 1970-1974		Stan 1974 r. (1970=100)	
	1970			1974						
	ogółem (w tys. osób)	w tym kobiet		ogółem (w tys. osób)	w tym kobiet		ogółem (w tys. osób)	w tym kobiet (w tys. osób)	ogółem (%)	w tym kobiet (%)
		w tys. osób	w %		w tys. osób	w %				
Rejon										
ZGE ogółem	67,0	35,1	52,4	66,5	34,9	52,5	-0,5	-0,2	99,2	99,4
Bełchatów	9,2	4,9	53,2	10,3	5,4	52,4	+1,1	+0,5	112,0	110,2
Gminy:	57,8	30,2	52,2	56,2	29,5	52,5	-1,6	-0,7	97,2	97,7
Bełchatów	6,5	3,4	52,3	6,3	3,2	50,8	-0,2	-0,2	96,9	94,1
Kamieńsk	7,3	3,8	52,0	7,1	3,7	52,1	-0,2	-0,1	97,3	97,4
Kleszczów	5,0	2,6	52,0	4,9	2,6	53,1	-0,1	-	98,0	100,0
Szczerców	8,1	4,3	53,1	7,9	4,2	53,2	-0,2	-0,1	97,5	97,7
Wola Krzysz- toporska	9,7	4,9	50,5	9,5	4,9	51,6	-0,2	-	97,9	100,0
Grocholice	5,8	3,1	53,4	5,7	3,0	52,6	-0,1	-0,1	98,3	96,8
Klukki	4,5	2,4	53,3	4,3	2,3	53,5	-0,2	-0,1	95,5	95,8
Sulmierzyce	5,2	2,7	51,9	5,0	2,7	54,0	-0,2	-	96,1	100,0
Rząśnia	5,7	3,0	52,6	5,5	2,9	52,7	-0,2	-0,1	96,5	96,7

Ź r ó d ł o: Ludność i zasoby mieszkaniowe w latach 1946-1974 według podziału administracyjnego kraju z 1 czerwca 1975 r., [w:] Statystyka Polski, Warszawa 1976, s. 235-242.

dużą rolę odgrywają przyczyny natury ogólniejszej. Jedną z nich jest niewątpliwie obserwowane zjawisko krótszego przeciętnego dalszego trwania życia kobiet na wsiach niż w miastach i odwrotnie - dłuższego dla mężczyzn na terenach wiejskich niż w miastach. W przypadku rejonu ZGE należy się spodziewać szybkiego wzrostu wskaźników feminizacji dla Bełchatowa. Tendencja ta wystąpi zapewne po 1980 r. i będzie wynikać z wymienionego już poprzednio procesu łączenia rodzin. Początki zasygnalizowanych zmian miały już miejsce w okresie od 1970 do 1974 r. kiedy to stwierdzono niewielki wzrost udziału kobiet zamieszkujących w mieście, w porównaniu do liczby ogólnej kobiet (tab. 2).

T a b e l a 2

Ludność rejonu ZGE "Bełchatów" z podziałem na miasta i gminy

Miejsce zamieszkania	Lata					
	1970			1974		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
Rejon ZGE ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Bełchatów	17,7	13,5	14,0	15,5	15,5	15,5
Gminy	82,3	86,5	86,0	84,5	84,5	84,5

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 1.

3. Zagadnienia struktury według wieku

W związku z przedstawionym pokrótce zagadnieniem udziału kobiet w ogólnej liczbie mieszkańców rejonu uprzemysławianego dość istotne zmiany zajdą zapewne w strukturze kobiet według wieku. Jest to istotny problem z punktu widzenia zatrudnienia kobiet i prowadzenia odpowiedniej polityki, z jednej strony zagwarantowania miejsc pracy, z drugiej zaś zapewnienia bazy socjalnej. Według przewidywań w rejonie ZGE liczba kobiet w wieku produkcyjnym będzie sukcesywnie wzrastać (tab. 3). Najbardziej intensywnym okresem przyrostu liczby kobiet w wieku

produkcyjnym będą lata 1974-1980. Jeszcze bardziej widoczna jest w tym przypadku rozbieżność między wielkością przyrostu ogółu ludności w omawianym wieku a wzrostem liczby kobiet.

T a b e l a 3

Ludność w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym

Wyszczególnienie	Ludność w wieku produkcyjnym ^a	w tym kobiety		Ludność w wieku poprodukcyjnym ^b	w tym kobiety	
		w tys.	w %		w tys.	w %
Rejon ZGE						
1974	34,5	16,9	48,9	9,2	6,0	65,2
1980	53,6	25,6	47,8	16,2	10,2	64,2
1990	54,4	26,0	47,8	11,5	7,5	65,2
Bełchatów						
1974	5,6	2,9	51,8	1,0	0,6	60,0
1980	21,5	10,3	47,9	6,3	4,0	63,5
1990	22,6	11,1	49,1	2,0	1,2	60,0
Gminy						
1974	28,9	14,0	48,4	8,2	5,4	65,8
1980	32,1	15,3	47,7	9,9	6,4	64,7
1990	31,8	14,9	46,8	9,5	6,3	66,3
Przyrosty i spadki						
Rejon ZGE						
1974-1990	+19,9	+9,1	x	+2,3	+1,5	x
1980-1990	+0,8	+0,4	x	-4,7	-2,9	x
Bełchatów						
1974-1990	+17,0	+8,2	x	+1,0	+0,6	x
1980-1990	+1,1	+0,8	x	-4,3	-2,8	x
Gminy						
1974-1990	+2,9	+0,9	x	-1,3	+0,9	x
1980-1990	-0,3	-0,4	x	-0,4	-0,1	x

^a Kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

^b Kobiety 50 lat i więcej, mężczyźni 65 lat i więcej.

Źródło: Dane źródłowe z opracowań planistycznych Oddziału Biura Planowania Przestrzennego w Piotrkowie Tryb. z siedzibą w Łodzi (Łódź 1976).

Mimo to ich udział w ogólnej liczbie ludności tej grupy wieku będzie maleć, co związane może być z wymienionym już wyżej określonym charakterem inwestycji przemysłowej, w której zatrudniana jest i będzie przede wszystkim męska siła robo-

cza. Przyczyna ta będzie odgrywać podobnie ważną rolę w gminach rejonu uprzemysławianego. W Bełchatowie natomiast, z uwagi na proces łączenia rodzin, przewiduje się zwiększenie udziału kobiet w wieku produkcyjnym. W związku z tym powstanie problem zabezpieczenia odpowiedniej ilości miejsc pracy dla przewidywanych nadwyżek kobiecej siły roboczej. Dlatego też rozważane są możliwości wybudowania kilku zakładów włókienniczych. W uzupełnieniu do wyżej wymienionego stwierdzenia, w tab. 4 pokazano dynamikę przyrostu ludności w wieku produkcyjnym.

T a b e l a 4

Dynamika przyrostu ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym

Wyszczególnienie		Ludność ogółem w wieku produkcyjnym ^a	Kobiety w wieku 18-59 lat	Ludność ogółem w wieku poprodukcyjnym ^b	Kobiety w wieku 60 lat i więcej
Rejon ZGE	1974= =100				
1980		155,4	151,5	176,1	173,3
1990		157,7	153,8	125,0	125,0
1980=100					
1990		101,4	101,6	71,0	72,1
Bełchatów	1974= =100				
1980		383,9	355,2	630,0	666,7
1990		403,6	382,2	200,0	200,0
1980=100					
1990		105,1	107,8	31,7	30,0
Gminy	1974= =100				
1980		111,1	109,3	120,7	118,5
1990		110,0	106,4	115,8	116,7
1980=100					
1990		99,0	97,4	96,0	98,4

^a Kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

^b Kobiety 60 i więcej lat, mężczyźni 65 i więcej lat.

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 3.

Jak wynika z danych zawartych w tab. 4 w porównaniu do gmin jak i całego rejonu ZGE - Bełchatów charakteryzuje się dużo większą dynamiką wzrostu zarówno liczby ludności ogółem w wieku produkcyjnym, jak i kobiet w tym wieku. Przyczyną tego zjawiska jest osiedlanie się na stałe w mieście nie tylko ludności zamieszkującej w jego pobliżu, ale również osób przybywających z odleglejszych terenów, którym częstokroć jako fachowcom zapewniono mieszkanie w Bełchatowie. Tendencje te mają również szerszy aspekt, o którym wspomniano już poprzednio.

Natomiast w gminach w 1990 r., w porównaniu do 1980 r. będzie się obserwować nawet zmniejszenie liczby ludności w tym wieku. Proces ten może być spowodowany odchodzeniem kobiet z gospodarstw rolnych, w związku z otrzymywaniem atrakcyjniejszych miejsc pracy w Bełchatowie oraz innych ośrodkach, w których odczuwane będą wpływy inwestycji. Zmniejszanie się liczby kobiet w gminach rejonu bełchatowskiego spowoduje zmiany strukturalne w rozmieszczeniu kobiet w wieku produkcyjnym (podobnie jak i ludności ogółem w tym wieku). Może to być również przykładem zmiany charakteru produkcji na omawianym terenie i coraz większej jego urbanizacji (tab. 5).

T a b e l a 5

Ludność w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym w podziale na miasta i gminy

Wyszczególnienie		Ludność w latach 18-59/64	Kobiety w latach 18-59	Ludność lat 60/65 i więcej	Kobiety lat 60 i więcej
Rejon ZGE	1974	100,0	100,0	100,0	100,0
	1980	100,0	100,0	100,0	100,0
	1990	100,0	100,0	100,0	100,0
Bełchatów	1974	16,2	17,2	10,9	10,0
	1980	40,1	40,2	38,9	38,5
	1990	41,5	42,7	17,4	16,0
Gminy	1974	83,8	82,8	89,1	90,0
	1980	59,9	59,8	61,1	61,5
	1990	58,5	57,3	82,6	84,0

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 3.

W przypadku kobiet może to również świadczyć o polepszeniu ich sytuacji życiowej. Panuje bowiem przekonanie, iż praca na

wsł jest o wiele bardziej wyczerpująca dla kobiet. Przyjmując dodatkowo założenie, że większość kobiet w uprzemysławianym rejonie Bełchatowa prowadziła gospodarstwa sama, bez pomocy męża (dojazdy do pracy w inwestycji, chłopo-robotnik)⁸, to zdecydowana poprawa pod wyżej wymienionym względem nie powinna ulegać kwestii.

Osobny problem w rejonie uprzemysławianym, to ludność w wieku poprodukcyjnym. W rejonie ZGE w 1974 r. 13,8% ogólnej liczby ludności to osoby w wieku poprodukcyjnym (według przewidywań w 1980 r. udział ten będzie wynosił 16,3%, a w 1990 r. zmniejszy się do 11,4%). Zabezpieczenie socjalno-bytowe ludzi w wieku poprodukcyjnym jest szczególnie istotne w rejonie uprzemysławianym, gdyż może ulec zmianie istota i charakter zapotrzebowania społecznego osób (w tym szczególnie kobiet, gdyż stanowią one większość) w tej grupie wieku. Poza tym szereg zjawisk może wystąpić po raz pierwszy, a więc trudny stanie się wybór kierunku zaspokojenia określonych preferencji.

W 1974 r. kobiety w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie osób tej grupy wieku stanowiły 65,2% (60% w miastach i 66,6% na wsi). Do 1980 r. zakłada się utrzymywanie wskaźników dotyczących kobiet na tym samym mniej więcej poziomie (tab. 3). Największy przyrost liczby kobiet w wieku poprodukcyjnym będzie można zaobserwować w omawianej grupie wieku po 1980 r. (tab. 4). Oznaczać to może m. in. znaczne odmłodzenie społeczności na badanym terenie (głównie w Bełchatowie) ze względu na duży napływ osób (w tym także kobiet) w wieku produkcyjnym (atrakcyjność pracy w kompleksie kopalni, elektrowni oraz inwestycjach uzupełniających) i przedprodukcyjnym (dzieci i młodzież napływająca do miasta w następstwie procesu łączenia rodzin), którego następstwem może być wysoki przyrost naturalny.

Istotne z punktu widzenia polityki społecznej (zaspokojenie potrzeb w zakresie ochrony zdrowia i innych potrzeb socjalno-bytowych) jest określenie struktury miejsca zamieszkania kobiet po 60 roku życia. Z danych zawartych w tab. 5 wynika, że

⁸ Problematyka ta była badana już w odniesieniu do rejonu Płocka w 1964 r. przez J. Nowakową ("Zeszyty Badań Rejonów Upzremysławianych PAN" 1964, nr 9).

większość kobiet w wieku poprodukcyjnym zamieszkuje na wsi (odsetek waha się w granicach 84-90%). Jedynie w 1980 r. tylko ok. 60% kobiet w tej grupie wieku zamieszkiwać będzie na terenach gmin rejonu ZGE.

Na ten stan może wpłynąć wysoki przyrost liczby kobiet w wieku poprodukcyjnym na terenie Bełchatowa, spowodowany normalnymi procesami starzenia się społeczeństwa. Innym elementem przyczyniającym się do takiego a nie innego przebiegu zjawisk może być gwałtowny proces osiedlania się ludzi starych w mieście, na skutek działań związanych z industrializacją, m. in. wywłaszczeniem rolników z uwagi na zajmowanie przez kopalnię coraz większej powierzchni rolnej. W związku z proporcjami dotyczącymi miejsca zamieszkania kobiet w wieku 60 i więcej lat, może nasuwać się jeszcze jeden problem, a mianowicie, czy w związku z tym realizacja pewnych podstawowych przedsięwzięć z zakresu zabezpieczenia socjalnego nie napotyka na trudności. Wydaje się jednak, że w związku z ostatnimi posunięciami rządu w tym zakresie (system ubezpieczeń, renty dla rolników) gospodarze terenów rejonu bełchatowskiego nie powinni się na nie natknąć przynajmniej w podstawowych aspektach. Należałoby tylko zastanowić się nad możliwościami dalszego wyrównywania dysproporcji w zakresie zaspokajanych potrzeb w mieście i na wsi. Powinno to stać się dodatkową korzyścią mieszkańców rejonu ZGE, wynikającą z intensywnego procesu industrializacji.

Scharakteryzowane tutaj tendencje precyzujące problemy związane z kobiecą siłą roboczą od strony zagadnień demograficznych, pozwalają na przeprowadzenie analizy struktury zatrudnienia kobiet w rejonie bełchatowskim.

4. Zatrudnienie kobiet

Problematyka zatrudnienia kobiet w rejonach uprzemysławianych wiąże się w głównej mierze z tzw. procesem łączenia rodzin. Wielkie inwestycje z reguły, przynajmniej w pierwszych etapach ich powstawania, wykorzystują wolne zasoby męskiej siły roboczej z danego terenu. W przypadku ich braku - zasoby siły roboczej uzupełniane są przez migracje. Następuje też stopniowa

zmiana struktury zatrudnionych, poprzez zwiększanie zatrudnienia w budowanym obiekcie. Decydują tu zarówno czynniki socjologiczne, jak i ekonomiczne, do których zaliczyć można m. in.:

- 1) zwiększoną możliwość awansu,
- 2) możliwość uzyskania wyższego wynagrodzenia,
- 3) nadzieję szybszego uzyskania mieszkania.

Podobne czynniki decydują o wyborze miejsca pracy przez kobiety⁹. W rejonie uprzemysławianym omawiana problematyka w odniesieniu do kobiet nabiera szczególnego znaczenia dopiero w dalszych etapach budowy inwestycji. Jej wynikiem, poza zagadnieniami już omówionymi, są także zmiany w strukturze zatrudnienia. Istotnym, z punktu widzenia zatrudnionych kobiet, jest problem zabezpieczenia socjalnego, zarówno w odniesieniu do "bazy" zakładowej, jak i dla całego okręgu. Zadanie to powinno być podejmowane równolegle, a nawet z wyprzedzeniem w stosunku do realizacji inwestycji głównej. Już bowiem w tej chwili można obserwować, iż inwestycje socjalne w rejonach uprzemysławianych, w okresie ich najintensywniejszej rozbudowy nie zaspokajają rosnących potrzeb zwiększającej się gwałtownie liczby ludności zamieszkującej rejon i pracującej w nim. Potem proporcje te ulegają wyrównaniu, jednak częstokroć za późno, aby dysproporcje nie były widoczne¹⁰.

W uprzemysławianym rejonie Bełchatowa być może zagadnienia te nie nabrały jeszcze dostatecznej wagi. W momencie jednak konieczności zapewnienia kobietom miejsc pracy wystąpi zapewne problem przedszkoli, żłobków i rozwiniętej bazy usługowej¹¹.

Do 1975 r. udział kobiet zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej w rejonie ZGE stale się zmniejszał - zarówno w miastach,

⁹ Pisze o tym również S. Dziesięl'ska-Machnińska, Stosunek kobiet do pracy w niepełnym wymiarze godzin w systemie nakładczy oraz w usługach, [w:] Kobieta w rozwijającym się społeczeństwie socjalistycznym, red. S. Dziesięl'ska-Machnińska, Łódź 1975, s. 57.

¹⁰ Por. S. Ignar, Prace Komitetu Badań Rejonów Uporzemysławianych PAN, [w:] Kształtowanie rozwoju społeczno-ekonomicznego rejonów uprzemysławianych (wybór studiów), red. A. Stelmachowska, Warszawa 1975, s. 42.

¹¹ Por. J. Piotrowski, Społeczne problemy rodziny, [w:] Polityka społeczna, red. A. Rajkiewicz, Warszawa 1976, s. 224.

T a b e l a 6

Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej w rejonie ZGE "Bełchatów" według sektorów

Wyszczególnienie			Ogółem		Sektor I		Sektor II		Sektor III	
			w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %
Rejon ZGE	1970	o	9,0	100,0	0,4	100,0	5,3	100,0	3,3	100,0
		k	4,5	50,0	-	-	2,5	47,2	2,0	60,6
	1973	o	11,2	100,0	0,6	100,0	6,8	100,0	3,8	100,0
		k	5,0	44,6	0,1	16,7	2,7	39,7	2,2	57,9
	1974	o	13,9	100,0	1,5	100,0	8,3	100,0	4,1	100,0
		k	5,6	40,3	0,2	13,3	3,2	38,5	2,2	53,7
	1975	o	16,8	100,0	1,7	100,0	10,7	100,0	4,4	100,0
		k	6,2	36,9	0,3	17,6	3,4	31,8	2,5	56,8
	Bełchatów	o	4,8	100,0	0,1	100,0	3,3	100,0	1,4	100,0
		k	2,6	54,2	-	-	1,9	57,6	0,7	50,0
	1973	o	5,7	100,0	0,2	100,0	3,8	100,0	1,7	100,0
		k	3,0	52,6	0,1	50,0	2,1	55,3	0,8	47,1
	1974	o	7,2	100,0	0,3	100,0	5,1	100,0	1,8	100,0
		k	3,3	45,8	0,1	33,3	2,3	45,1	0,9	50,0
	1975	o	8,5	100,0	0,5	100,0	5,9	100,0	2,1	100,0
		k	3,7	43,5	0,1	20,0	2,5	42,4	1,1	52,4
	Gminy	o	4,2	100,0	0,3	100,0	2,0	100,0	1,9	100,0
		k	1,9	45,2	-	-	0,6	30,0	1,3	68,4
	1973	o	5,5	100,0	0,4	100,0	3,0	100,0	2,1	100,0
		k	2,0	36,4	-	-	0,6	20,0	1,4	66,7
	1974	o	6,7	100,0	1,2	100,0	3,2	100,0	2,3	100,0
		k	2,3	34,3	0,1	8,3	0,9	28,1	1,3	56,5
	1975	o	8,3	100,0	1,2	100,0	4,8	100,0	2,3	100,0
		k	2,5	30,1	0,2	16,7	0,9	18,7	1,4	60,9

U w a g a: Sektor I - rolnictwo i leśnictwo, sektor II - przemysł i budownictwo, sektor III - szeroko rozumiane usługi; o - ogółem, k - kobiety.

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 3.

Aktywność zawodowa kobiet w rejonie ZGE Bełchatów

jak i na terenach wiejskich (tab. 6). Na proces ten wpłynęło głównie zmniejszenie odsetka zatrudnionych kobiet w sektorze drugim oraz przejściowy spadek udziału kobiet zatrudnionych w sektorze trzecim. Wzrost zatrudnienia w tym sektorze, jaki nastąpił po 1974 r. wynikał z konieczności rozszerzenia zakresu usług (m. in. również dla rolnictwa) i dostosowaniu ich do rozmiarów i struktury potrzeb zmieniającej się dynamicznie społeczności lokalnej.

Obok wymienionych zjawisk, dość charakterystyczny dla rejonów uprzemysławianych, nawet w początkowych etapach, jest wzrost udziału kobiet zatrudnionych w rolnictwie¹². Zagadnienie to wiąże się z następnym problemem, mianowicie chłopów-robotników. O roli kobiety w gospodarstwie rolnym, którego właściciel pracuje w przemyśle, wiadomo dotychczas niewiele. Warto jednak zaznaczyć, że sytuacja jej jest o wiele cięższa i wymaga szczegółowego rozpatrzenia, głównie ze względu na jej specyfikę odnośnie do funkcji i prestiżu¹³.

Wiadomy ogólnie jest fakt, iż pewne predyspozycje, na które składają się m. in. warunki fizyczne, skłaniają kobietę do podjęcia takiego, a nie innego rodzaju pracy. W ten sposób wytworzył się swoisty podział na "kobiece" i "niekobiece" działy gospodarki narodowej¹⁴. Do pierwszej grupy zalicza się w głównej mierze takie działy, które składają się na sektor II i III. Potwierdzają to dane statystyczne zawarte w tab. 7. Ponad 95% kobiet zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej pracowało w wyżej wymienionych sektorach w 1975 r. Udział ten do 1970 r. stale zwiększał się, nie był on jednak nigdy mniejszy od 90%.

Dalsze zróżnicowanie można zaobserwować rozpatrując strukturę zatrudnionych kobiet w miastach i gminach rejonu uprzemy-

¹² Świadczy o tym także rosnący udział dojeżdżających do pracy chłopów-robotników. Por. I g n a r, op. cit., s. 43 i n.

¹³ S. Z a g ó r s k i, Sytuacja kobiety w gospodarstwie chłopa-robotnika, "Wiś Współczesna" 1973, nr 7.

¹⁴ Pisali już o tym: J. P i o t r o w s k i, Praca zawodowa kobiety a rodzina, Warszawa 1963, s. 62; Z. Z a r z y c k a, Aktywność zawodowa kobiet posiadających dzieci, [w:] Kobieta..., s. 88; J. F l o r c z a k-B y w a l e c, Sytuacja kobiet na rynku pracy, [w:] Kobieta..., s. 25, 26.

sławianego. Zróżnicowanie to jednak nie wykazuje charakteru odmiennego od zjawisk obserwowanych na terenie całego kraju, czy innych rejonów uprzemysławianych. Udział kobiet zatrudnionych w sektorze II i III w porównaniu do ogółu zatrudnionych kobiet w Bełchatowie jest znacznie wyższy i osiąga niemal 98%, natomiast w gminach nie przekracza 93%.

T a b e l a 7

Struktura zatrudnienia
w gospodarce społecznej według sektorów (w %)

Wyszczególnienie			Ogółem	Sektor I	Sektor II	Sektor III
Rejon ZGE	1970	o	100,0	4,4	58,9	36,7
		k	100,0	-	55,6	44,4
	1973	o	100,0	5,4	60,7	33,9
		k	100,0	2,0	54,0	44,0
	1974	o	100,0	10,8	59,7	29,3
		k	100,0	3,6	57,1	39,3
	1975	o	100,0	10,1	63,7	26,2
		k	100,0	4,8	54,9	40,3
	1970	o	100,0	2,1	68,7	29,2
		k	100,0	-	73,1	26,9
Bełchatów	1973	o	100,0	3,5	66,7	29,8
		k	100,0	3,3	70,0	26,7
	1974	o	100,0	4,2	70,8	25,0
		k	100,0	3,0	69,7	27,3
	1975	o	100,0	5,9	69,4	24,7
		k	100,0	2,7	67,6	29,7
Gminy	1970	o	100,0	7,2	47,6	45,2
		k	100,0	-	31,6	68,4
	1973	o	100,0	7,3	54,5	38,2
		k	100,0	-	30,0	70,0
	1974	o	100,0	17,9	47,8	34,3
		k	100,0	4,3	39,1	56,5
	1975	o	100,0	14,5	57,8	27,7
		k	100,0	8,0	36,0	56,0

U w a g a: o - ogółem, k - kobiety.

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 3.

Innym procesem, wiążącym się jednak już bezpośrednio z procesami uprzemysławiania, jest znacznie większy odsetek zatrudnionych kobiet w usługach (szeroko rozumianych) na terenach wiejskich niż w mieście. Wynika to przede wszystkim z zapotrzebowania wsi na tego typu działalność, gdzie w okresie intensywnej industrializacji kładzie się duży nacisk na intensyfikację pro-

dukcji rolnej, a ponadto większość placówek o charakterze usługowym znajdowała się do 1975 r. poza Bełchatowem. Miasto nie pełniło bowiem dotychczas funkcji rozwiniętego centrum o znaczeniu ponadregionalnym. Funkcja ta ulegnie rozwinięciu w kolejnych etapach industrializacji regionu.

Z budowy inwestycji przemysłowej, która zatrudnia i będzie nadal zatrudniać w większości męską siłę roboczą wynika jeszcze jedna tendencja. Jest nią wyraźnie zmniejszający się udział zatrudnionych kobiet w sektorze drugim w pierwszej fazie budowy. Potwierdzenie tego faktu znajdujemy również w analizie wskaźników dynamiki zatrudnienia. Są one zdecydowanie mniejsze w odniesieniu do kobiet niż do ogółu zatrudnionych. Sytuacja ta dotyczy zarówno zatrudnienia ogółem, jak i w poszczególnych sektorach. Jedynie wskaźniki dynamiki dotyczące zatrudnienia kobiet w sektorze trzecim, w Bełchatowie wyprzedzają analogiczne wskaźniki dla zatrudnionych ogółem. Wskazuje to na moment rozpoczęcia w 1975 r. procesu rozszerzania zaplecza usługowego w mieście - przyszłym centrum administracyjno-usługowym powstającego regionu.

Najwyższe wskaźniki dynamiki, sięgające 400%, obserwowane były w sektorze pierwszym. Z uwagi na zakres analizy, obejmujący jedynie rolnictwo uspołecznione, tak wysoka dynamika jest w pełni uzasadniona. Potwierdza ona ponadto zgodność przewidywań i prognoz dotyczących kierunków rozwoju rolnictwa z procesami zachodzącymi w rzeczywistości gospodarczej (rozwój państwowych i spółdzielczych form gospodarowania). Poza tym w badanym okresie (1970-1975) dynamika wzrostu zatrudnienia w sektorze drugim była wyższa niż w sektorze trzecim. Dotyczyło to zarówno kobiet, jak i ogółu zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej. Fakt ten wskazuje, iż mamy do czynienia z drugim etapem industrializacji, w którym prowadzone są w głównej mierze prace budowlano-montażowe.

Omawiając dane statystyczne zawarte w tab. 8 można zauważyć pewne zjawiska, które mogą świadczyć o wzmożonej migracji kobiet, nie tylko w okresie migracji towarzyszącej - zwanej też procesem łączenia rodzin. Badany czas nie jest bowiem charakterystycznym momentem występowania migracji towarzyszącej. Powszechnie natomiast wiadomym jest, że migrację kobiet młodych, szczególnie samotnych, powodują nie tylko czynniki do których

można zaliczyć otrzymanie lepiej opłacanej pracy, mieszkania w krótszym okresie, ale także nadzieję na nawiązanie interesujących kontaktów towarzyskich i ziszczenia planów matrymonialnych¹⁵.

T a b e l a 8

Przyrosty i spadki zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej w rejonie ZGE "Bełchatów" według sektorów (w tys. osób)

Wyszczególnienie		Ogółem	Sektor I	Sektor II	Sektor III
Rejon ZGE	1970-1975	+7,8	+1,3	+5,4	+1,1
	1973-1975	+5,6	+1,1	+3,9	+0,6
kobiety	1970-1975	+1,7	+0,3	+0,9	+0,5
	1973-1975	+1,2	+0,2	+0,7	+0,3
Bełchatów	1970-1975	+3,7	+0,4	+2,6	+0,7
	1973-1975	+2,8	+0,3	+2,1	+0,4
kobiety	1970-1975	+1,1	+0,1	+0,6	+0,4
	1973-1975	+0,7	-	+0,4	+0,3
Gminy	1970-1975	+4,1	+0,9	+2,8	+0,4
	1973-1975	+2,8	+0,8	+1,8	+0,2
kobiety	1970-1975	+0,6	+0,2	+0,3	+0,1
	1973-1975	+0,5	+0,2	+0,3	-

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 3.

Faktem, który na to wskazuje jest udział przyrostu zatrudnionych kobiet w latach 1973-1975, w porównaniu do globalnego przyrostu w okresie od 1970 do 1975 r. Największe przyrosty zatrudnienia tak w miastach, gminach, jak i w całym rejonie ZGE, obserwowane były w sektorze drugim, co miało niewątpliwy związek z uprzemysławianiem, a także budową lub rozszerzeniem działalności szeregu przedsiębiorstw.

Jedną z przyczyn jest również zwiększenie liczby osób pracujących w aparacie administracyjnym przedsiębiorstwa, zabezpieczającym prawidłową pracę jednostek budujących inwestycje podstawowe. Problem ten ma ponadto zasadnicze znaczenie dla struktury zatrudnienia kobiet w podziale na miasta i gminy (tab.

¹⁵ W. I ż y k, Ludność LGOM-u w okresie budowy inwestycji miedziowych, [w:] Dolnośląski Okręg Miedziowy 1960-1970. Początki przemian społeczno-ekonomicznych, Warszawa 1974, s. 183.

9). Potwierdzenie znajduje tutaj fakt, że coraz więcej kobiet pracuje w gospodarstwach rolnych na wsiach (poruszany powyżej problem chłopów-robotników). Z drugiej strony - coraz więcej kobiet mieszkających w Bełchatowie pracuje w zakładach przemysłowych i w budownictwie. Jednocześnie prawie 60% kobiet, spośród zatrudnionych ogółem w rejonie bełchatowskim, pracuje w miastach.

T a b e l a 9

Struktura zatrudnienia w gospodarce społecznej
według sektorów z podziałem na miasta i gminy
(rejon ZGE=100)

Wyszczególnienie			Ogółem	Sektor I	Sektor II	Sektor III
Bełchatów	1970	o	53,3	25,0	62,3	42,4
		k	57,8	-	76,0	35,0
	1973	o	50,9	33,3	55,9	44,7
		k	60,0	100,0	77,8	36,4
	1974	o	51,8	20,0	61,4	43,9
		k	58,9	50,0	71,9	40,9
	1975	o	50,6	29,4	55,1	47,7
		k	59,7	33,3	73,5	44,0
Gminy	1970	o	46,7	75,0	37,3	57,6
		k	42,2	-	24,0	65,0
	1973	o	49,1	66,7	44,1	55,3
		k	40,0	-	22,2	63,6
	1974	o	48,2	80,0	38,6	56,1
		k	41,1	50,0	28,1	59,1
	1975	o	49,4	70,6	44,9	52,3
		k	40,3	66,7	26,5	56,0

U w a g a: o - ogółem, k - kobiety.

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 3.

Zjawiska te dosyć powszechnie występują w całej gospodarce narodowej. W związku z tym niepokój powinien budzić fakt, iż nadal jest mniejsza liczba zatrudnionych w sektorze trzecim w Bełchatowie niż w gminach. Postępująca aktywizacja zawodowa kobiet (w 1970 r. na 100 kobiet w rejonie pracowało ok. 12, a w 1974 r. - już 16), zakładając że nie nastąpił jeszcze najbardziej dynamiczny okres przyrostu ich zatrudnienia, powinna skłaniać do rozbudowy bazy socjalnej, czego odzwierciedleniem

byłaby struktura zatrudnienia. Co ważniejsze - procesy te (jak wspomniano) powinny wyprzedzać w czasie wzrost zatrudnienia kobiet, którego jednym z czynników będą migracje stałe.

Jako uzupełnienie charakterystyki struktury zatrudnienia kobiet w rejonie ZGE w latach 1970-1975, przedstawimy pokrótce strukturę działową. Z danych statystycznych wynika, iż poza działami gospodarki narodowej takimi jak: budownictwo, rolnictwo i leśnictwo, transport i łączność oraz gospodarka komunalna i mieszkaniowa, udział kobiet wśród zatrudnionych wynosi ponad 40%, a w typowo "kobiecych" działach jak: obrót towarowy¹⁶, oświata, kultura i nauka oraz ochrona zdrowia przekracza nawet 70%. Struktura ta jest charakterystyczną także dla innych rejonów uprzemysławianych. Analizując strukturę zatrudnienia kobiet w 1975 r. w gospodarce społecznej można zauważyć, że największa liczba kobiet w rejonie Bełchatowa pracuje w przemyśle i obrocie towarowym. Wskaźnik zatrudnienia kobiet w przemyśle ulegnie zapewne powiększeniu ze względu na zatrudnienie przewidywanych nadwyżek siły roboczej w zakładach przemysłu włókienniczego, które mają zostać wybudowane w mieście. Podobna tendencja wystąpi zapewne także w dziale obrotu towarowego ze względu na rozwój usług, przede wszystkim w samym Bełchatowie oraz wsiach pretendujących do rangi miast: Wola Krzysztoporska, Szczerców i Kamieńsk.

5. Uwagi końcowe

Mówiąc o rozmiarach zasobów i rezerw siły roboczej można zauważyć, iż znaczną ich część stanowią zasoby kobiecej siły roboczej. Czynniki mającymi wpływ na kształtowanie się rozmiarów zasobów pracy kobiet są m. in.:

- czynnik demograficzny (w tym przede wszystkim migracja stała i wahadłowa),

¹⁶ Obrót towarowy w rejonach uprzemysławianych powinien spełniać rolę aktywną poprzez zatrudnianie nadwyżek kobiecej siły roboczej. Por. M. T r i p p n e r, Kierunki rozwoju i delimitacji podregionu wrocławskiego, Warszawa 1976, s. 46. P i o t r o w s k i mówi o tym szerzej w odniesieniu do całego sektora szeroko rozumianych usług [w:] Praca zawodowa... s. 110.

- zmiany w aktywności zawodowej kobiet,
- aktywizowanie kobiecych rezerw pracy z rolnictwa.

Przyrost siły roboczej ze względu na zmiany aktywności zawodowej jest szczególnie widoczny w ostatnich latach. Jest on spowodowany następującymi czynnikami:

- realizacją polityki pełnego i racjonalnego zatrudnienia,
- zmianami w poziomie wykształcenia kobiet,
- chęcią uzyskania samodzielności finansowej lub uzupełnienia budżetu rodziny,
- upowszechnieniem się w społecznej świadomości modelu kobiety pracującej zawodowo,
- aspiracjami zawodowymi kobiet¹⁷.

W rejonie uprzemysławianym zjawiska te nabierać będą szczególnej wagi, ze względu na nasilenie procesów rozwojowych w dość krótkim okresie. Nieco odmienne powinny być natomiast przesłanki aktywizacji zawodowej. W skali kraju istota powyższego zjawiska polega na pozyskaniu dla społecznego procesu pracy siły roboczej, której brak ujawnia się często w związku z realizacją zadań gospodarczych w warunkach przyspieszonej ekstensywnej industrializacji. Natomiast w rejonie uprzemysławianym - zjawisko to jest następstwem procesu tzw. łączenia rodzin¹⁸ oraz bezpośredniego wpływu budowanej inwestycji.

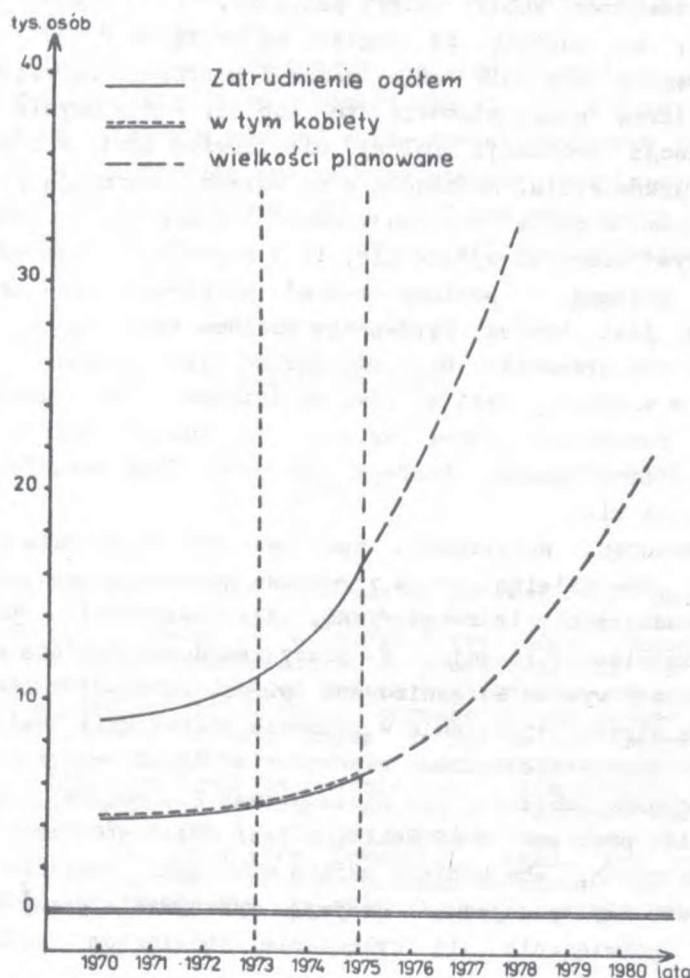
Odzwierciedleniem pierwszego z wymienionych procesów może być wzrost zatrudnienia kobiet w drugim i trzecim okresie budowy inwestycji (por. rys. 1). W przypadku opisywanego rejonu Bełchatowa będą to lata 1975-1990. Natomiast ilustracją drugiego z procesów - są zmiany w strukturze działowo-gałęziowej zatrudnienia kobiet.

Możliwości aktywizowania kobiecej siły roboczej związane będą także z rozbudową całego aparatu usługowego, gdzie zapewne

¹⁷ Podano za D z i ę c i e l s k ą-M a c h n i k o w s k ą, op. cit., s. 57. Czynniki te mogą osłabiać lub nasilać swoją działalność, w zależności od intensywności bodźców, stosowanych przez państwo (tzw. "elastyczność kobiecej siły roboczej"). Por. F l o r c z a k-B y w a l e c, Sytuacja..., s. 25.

¹⁸ A. Rajkiewicz mówiąc o prawie inwestycyjnym, jako czwarty z kolei aspekt umieszcza "środki i sposoby zatrudnienia kobiet". Prawidłowość ta zauważona w odniesieniu do Płocka, w przypadku rejonu ZGE, zostaje także potwierdzona. Por. R a j k i e w i c z, op. cit., s. 7.

znajdą zatrudnienie wyczekujące na pracę kobiety. Zmiany w aktywności zawodowej kobiet, które przybędą na tereny rejonu ZGE, są trudne do przewidzenia, a przecież ta część kobiecej siły roboczej będzie najbardziej ważyla na tym obszarze. Tendencje mogą być podobne do tych, które obserwowane są wśród kobiet z terenów rejonu Bełchatowa. Zbliżone mogą być także przyczyny, gdyż można przyjąć, iż niektóre aspekty mają charakter ogólnokrajowy. Na skutek procesu "łączenia rodzin" może także nastąpić

Rys. 1. Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej w rejonie ZGE "Bełchatów". Podano za: Plan kompleksowego zagospodarowania Bełchatowskiego Okręgu Przemysłowego 1970-1990, Łódź 1973, s. 47 oraz danych tab. 3

tw. odmłodzenie społeczności lokalnej ze względu na większą dynamikę przyrostu liczby kobiet w wieku produkcyjnym (w konsekwencji także dzieci) niż poprodukcyjnym.

Aktywizacja zawodowa kobiet zarówno w całym kraju, jak i w rejonie uprzemysławianym wymaga tych samych posunięć, przede wszystkim w zakresie poprawy warunków socjalno-bytowych. Związane to jest głównie z pełnieniem przez kobiety określonych funkcji, przede wszystkim w rodzinie. "Mówiąc o wzroście aktywności zawodowej kobiet należy pamiętać, że nie jest on nieograniczony, że kobiety ze względu na swoją rolę w rodzinie pełnią jeszcze inne nie mniej ważne i potrzebne obowiązki"¹⁹.

Specyficzną grupę stanowią tu kobiety - gospodynie wiejskie. Intensyfikacja produkcji rolnej nie zawsze idzie w parze z poprawą warunków życia. Szczególnie na wsiach występują problemy z wprowadzeniem w życie szeregu innowacji z zakresu polityki socjalnej. Tym niemniej wydaje się, iż w rejonie bełchatowskim problemy te zostaną i powinny zostać pozytywnie rozwiązane. Zamierzeniem jest bowiem wyrównanie poziomu życia na wsi i w mieście, tak aby przestało być odczuwalne jako awans przejście do pracy w mieście. Jest to również istotne z tego punktu widzenia, aby zahamować proces wzrostu liczbowego ludności dwuzawodowej, której praca, biorąc pod uwagę efektywność ekonomiczną, jest zła.

Podsumowując, aktywizacja zawodowa kobiet ma duże znaczenie społeczne. Samodzielna praca zarobkowa kobiety zapewnia jej nie tylko równouprawnienie z mężczyzną, ale gwarantuje pełniejsze warunki osobistego rozwoju. W pracy zawodowej kobieta styka się równocześnie z wysoko zorganizowaną pracą, ze współczesną techniką, która stawia jej zadania w zakresie podnoszenia kwalifikacji. Jest więc odzwierciedleniem awansu nie tylko społecznego, ale i politycznego kobiety. Jak pisze jednak Z. Drozdek optymalne rozwiązanie problemu musi zakładać taki układ stosunków społeczno-gospodarczych, aby kobieta mająca obowiązki rodzinne mogła w sposób swobodny podejmować decyzję wykonywania pracy pozadomowej bądź poświęcania się wyłącznie obowiązkom rodzinnym²⁰.

¹⁹ M o r t i m e r - S z y m c z a k, Wprowadzenie, [w:] Kobieta..., s. 21.

²⁰ D z i ę c i e l s k a - M a c h n i k o w s k a, op. cit., s. 57.

W uprzemysławianym rejonie Bełchatowa czynnikami, które mogłyby wpłynąć na podniesienie aktywności zawodowej są:

1. Rozbudowa infrastruktury społecznej zarówno w miastach, jak i na wsi.
2. Umożliwienie kobietom podwyższenia ich kwalifikacji.
3. Oferowanie atrakcyjnych miejsc pracy w rozwijającym się - sektorze szeroko rozumianych usług, a także innych działów gospodarki.
4. Zabezpieczenie rozwoju infrastruktury technicznej, w głównej mierze bazy mieszkaniowej²¹.

Spełnienie minimum powyższych założeń pozwoli na zatrudnienie planowych nadwyżek siły roboczej kobiet, co z kolei przyniesie dodatkowe efekty w postaci konieczności rozbudowy inwestycji towarzyszących. Korzyścią będzie więc ponadto kompleksowy rozwój rejonu, jeden z ważniejszych celów, którego realizacja przyczyni się do powstania bełchatowskiego okręgu uprzemysłowionego.

Halina Sobocka

PROFESSIONAL ACTIVITY OF WOMEN IN THE MINING-POWER REGION OF BEŁCHATÓW

The article deals with problems of professional activity of women in the Bełchatów region, which is being industrialized at the present time. There is a close correlation between the above problem and industrialization processes. It is revealed both in quantitative changes and in qualitative changes in the employment structure of women. Increase in the number of women employed in sectors two and three is due to attractiveness of newly created jobs in the regions under industrialization. Moreover big importance may be contributed to the process of "families reunion" which is taking place in the second and third stages of industrialization. On the other hand, structural changes (in a region of intensive investing these are primarily shifts of working women from sector one to sector two) result from changes in ownership relations in the agriculture, in

²¹ Por. A. R a j k i e w i c z, Czynniki ludzkie w procesie uprzemysławiania, [w:] Gospodarka czynnikiem ludzkim w rejonach uprzemysławianych, Warszawa 1967, s. 49.

the agrarian structure, and they can also be connected with the above mentioned attractiveness aspect of jobs outside the agriculture. The analysis of professional activity of women in the Bełchatów Industrial Region was performed on the basis of accessible statistical data from the years 1970-1975. There were also taken into account projections for 1980-1990.